

Våmbs kyrka

Byte av takspån 2000

Våmbs kyrka - byte av takspån 2000
Våmbs sn
Skövde kn, Västergötland
Antikvarisk slutbesiktningsrapport
Thomas Carlquist
Byggnadshistorisk rapport 2016:8

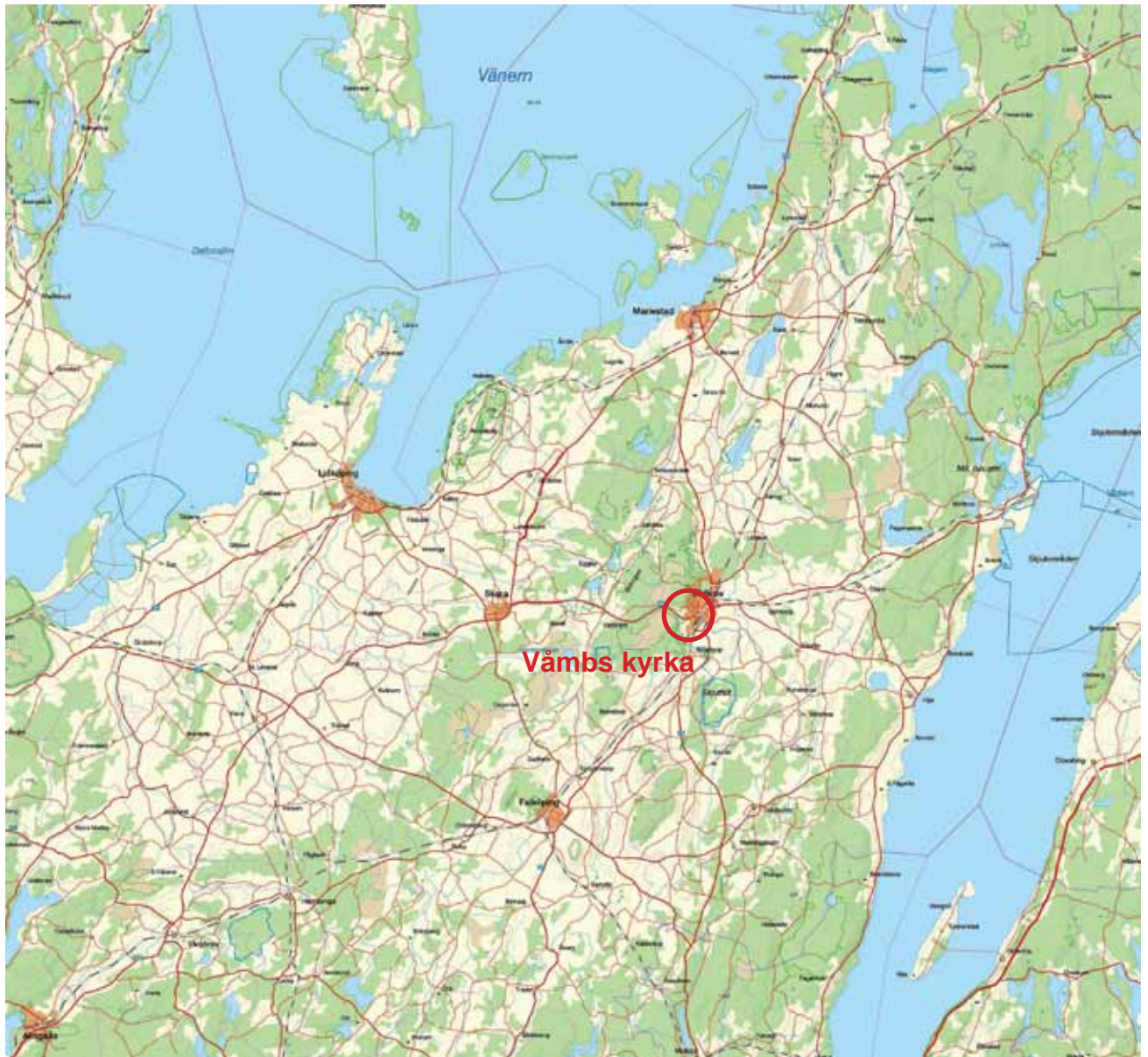

Västergötlands
museum

Byte av takspån på
Våmbs kyrka,

Våmbs socken i Skövde kommun, Västergötland.

Antikvarisk slutbesiktningsrapport.

Skarborgsdelen av Västra Götalands län.

Våmbs kyrka

Byte av takspån

Våmbs sn, Skövde kn

Byggnadshistorisk rapport 2016:8

Västergötlands museum

Text och foto: Thomas Carlquist

Byte av takspån på
Våmbs kyrka,
Våmbs socken i Skövde kommun, Västergötland.
Antikvarisk slutbesiktningsrapport.

Västergötlands museum har genom undertecknad fungerat som antikvarisk kontrollant vid rubricerade arbete. Med anledning av att arbetena avslutats har slutbesiktning av renoveringsarbetet utförts den 12 december 2000.

Bakgrund (text delv. från bebyggelseregistret)

Våmbs kyrka är belägen på en markerad höjd, ett par km väster om Skövdes stadskärna. Kyrkogården består av en äldre del, i vars södra parti kyrkan är belägen, samt i väster av två nyare delar från 1942 respektive 1970-talet.

Kyrkobyggnaden uppfördes under tidig medeltid, troligen under slutet av 1100-talet. Tornet är något senare, troligen från cirka 1200. Kryssvalven är troligen senmedeltida. Från ca 1200 stammar kyrkans dopfunt samt en liljesten.

Våmb's kyrka före 1897 års restaurering. Xylografi av Evald Hansen, trol. i Ny Illustrerad Tidning.

I Peringskiölds Monumenta från 1670-talet har kyrkans torn sadeltak. 1773 fick kyrkan sin predikstol. Kyrkan renoverades 1790 och putsades invändigt samt fick takmålningar i form av nät och bandbågar. Vid 1800-talets slut var kyrkan mycket förfallen. En insamling ledde 1897-1898 till att kyrkan kunde upprustas. Murar lagades och förstärktes med järn, väggar lagades och grunden förstärktes. Man tog bort en läktare i väster samt den gamla predikstolen. Bänkar byttes ut mot stolar. Väggarna invändigt vitkalkades, förutom nedre

partiet, där murverket blottades. Ett vapenhus i söder revs och ett nytt vapenhus inreddes i tornet. I exteriören frilades de tidigare putsade murarna. Fram till 1908 var torn, långhus och troligen koret täckta av brädtak, medan absidens rundade tak var spåntäckt. Detta år lades kluven ekspån på hela kyrkan.

1923 - 1924 genomfördes en restaurering under ledning av Axel Forssén. Ett orgelpodium byggdes i sydväst. Altaret ommurades. Ny dörr insattes mellan vapenhus och långhus. Den gamla predikstolen återinsattes. 1932 installerades ångvärme. Axel Forssén ledde även en restaurering 1944-1946. Invändigt putsades nu väggarna och i vapenhus slogs ett tunnvalv. Tidigare hade vapenhuset täckts av ett lågt trätak. Nya bänkar från Törlings snickerifabrik, altarring och nya innanfönster insattes. Kyrkogården utvidgades åt norr och elektricitet installerades. Ny orgel från O Hammarberg kom 1952, och 1960 rengjordes och bättringsmålades interiören av KJR Johansson.

Senaste omläggningen av spåntäckningen ska ha utförts 1934, endast 26 år sedan nyläggningen 1908. Senaste tjärstrykningen (före 2000 års arbeten) gjordes 1997. När tjäran efteråt rann bort konstaterades att kyrkan dessförinnan hade strukits med stenkolstjära, vilket också lett till att spånen hade blivit gravt röt-skadade under den täta tjäran.

Skadebild - aktuella åtgärder

Befintlig spåntäckning var i dåligt skick, delvis på grund av att taken tidigare strukits med stenkolstjära. Anslutningar till torn och andra lodräta ytor var inte utförda på traditionellt vis, och det fanns en ambition att om möjligt avlägsna misspyrdande plåtbeslag och ersätta dessa med traditionell spåntäckning vid nämnda ytor. Samtidigt skulle all spåntäckning utföras med kluven och tjärad ekspån. Befintlig spån hade varit sågad.

Arbetsbeskrivning/-handling

Våmbs kyrka. Ansökan med åtgärdsförslag. Sarjo Byggnadsgranskning AB, Box 288, 541 26 Skövde, 1998-11-23.

Utförda åtgärder

- Befintlig spåntäckning har på samtliga tak (torn, långhus, kor, absid), oavsett tidigare läggningstid, rivits och ersatts med ny spån. Ny spån är av kluven ek som före monteringen dränkts i trätjära. Avsikten är att spånen ska bli behandlade på alla sidor. Spikning har utförts med syrafast rostfri spik.
- Utefter tornets, långhusets och korets östväggar har en uppbyggnad enligt äldre förebilder med kilformig eller snedställd bräda utförts för bättre vattenavrinning. Arbetet har utgått från Riksantikvarieämbetets rekommendationer i "SPÅN" - Rapport 1981:3.
- Nya vindskivor ochnockbräder av tjärad furu har monterats.
- Hittillsvarande plåtbeslagningar vid väggar var utförda på ett såväl från kulturhistorisk som estetisk synpunkt mindre tillfredsställande sätt. Riksantikvarieämbetets rekommendationer i "SPÅN" har i stället följts i tillämpliga delar. Vid nu utfört arbete har i stället 1,5 mm blyplåt i tekniken med inskott använts.

Övrigt

Parallellt med ovanstående arbete har infästningen av det smidda järnkorset på torntaket försetts med ett kompletterande kopparbeslag för förhindrande av vattnets inträngande i torntakets träkonstruktion.

Administrativa uppgifter

Beställare

Skövde kyrkliga samfällighet, Box 183, 541 24 Skövde.

Tillstånd

Tillstånd till utbyte av takspån på Våmbs kyrka meddelat av Länsstyrelsen i Västra Götalands län 1999-03-02.

Arkitekt/Projektör

Sarjo Byggnadsgranskning AB, Box 288, 541 26 Skövde,

Antikvarisk medverkan

Thomas Carlquist, Västergötlands museum, Skara.

Entreprenör

Hälsinge Takspån AB, Box 49, 823 21 Kilafors.

Arbetsledare

Olle Lund, Hälsinge Takspån.

Byggmöten

har inte hållits.

Besiktningar

Inledande besiktningar och diskussioner med anledning av att läns museet kontaktades tidigare under 1990-talet. Besiktning i samband med påbörjad renovering i nov. 2000 samt besiktningar på arbetsplatsen fyra gånger under arbetstiden. Antikvarisk slutbesiktning den 12 dec. 2000.

Tidsperiod

Arbetena utfördes under perioden november till december 2000.

Fotodokumentation

Analog fotografi. Bilderna förvaras på Västergötlands museum, Skara.

Handlingar

Handlingar i ärendet sökes i Västergötlands museums arkiv under Våmb, diariern 326/98 samt hos Länsstyrelsen Västra Götalands län under diariern 225-57634-98.

Besiktningens utlåtande

Vid läns museets slutbesiktning den 12/12 2000 konstaterades att renoveringsarbetena i ovan relaterade moment var avslutade. Vid absidens takfot bör möjligen utskjutande synliga spikar klippas av. Efter vad läns museet erfar har arbetet utförts i enlighet med upprättat arbetsförslag, länsstyrelsens tillstånd och under hand av läns museet lämnade synpunkter. Resultatet är mycket gott. Utförda arbeten godkändes från antikvarisk synpunkt den 13/12 2000.

VÄSTERGÖTLANDS MUSEUM

Skara i maj 2016

Thomas Carlquist

1:e antikvarie

Postscript

I början av juni 2010 tjärades taken om av Hälsinge Takspån.

Fotografier

Omslagsbild: Våmbs kyrka sedd från nordost.
Foto: T Carlquist 17 maj 2016.

Foto: Thomas Carlquist

Våmbs kyrka - nyläggning av spån har pågått några dagar. Foto 15 nov. 2000. Film 00/378.

Kluvna ekspån, fördopade i varm tjära, gör att varje spån blir behandlat på alla sidor. 15 nov. 2000. 00/377.

Foto: Thomas Carlquist

Vänster: Spånbundet transporteras upp till taket på något som liknar en gruvhund.

Ovan: Allt arbete utförs från linor - ställningar används inte. Här har tornets södra fall just påbörjats. Båda bilderna 15 nov. 2000. Film 00/378.

När ändå spånen skulle bytas aktualiserades frågan om att ta bort de misspyrdande plåtbeslagen invid de lodräta murarna. 15 nov. 2000.

Foto: Thomas Carlquist

*Plåtbeslagen var särskilt iögonfallande där absiden möter östra korväggen.
 15 nov -00. 00/378.*

*Kalkstensväggen kunde uppfattas som "sårig" när plåten togs bort, men skadan kunde döljas med montaget av inskottsplåtarna av bly och de nya spånen. 15 resp. 27 nov 2000.
 00/378 & 00/377*

Foto: Thomas Carlquist

Inskottsplåtarna monteras in mellan varje skift av spån. 27 nov. 2000. 00/377.

För att åstadkomma det gamla utseendet/utförandet vid anslutning till vägg byggs takspånen upp vid väggen med en kilformig bräda (pilen). 27 nov. 2000. 00/377.

Foto: Thomas Carlquist

Täckning pågår av långhusets norra takfall. 4 dec. 2000. 00/375.

På bilden syns tydligt hur spåntäckningen ansluter till väggarna efter nytäckningen. Alla vindskivor byttes också mot tjärad furu. 4 dec. 2000. 00/375.

Foto: Thomas Carlquist

Koret och absiden efter avslutad nytäckning. 4 dec. 2000. 00/375.

Samma parti som ovan, 16 år och en omtjärning (år 2010) senare. 17 maj 2016.

Foto: Thomas Carlquist

Våmbs kyrka 17 maj 2016.

Rapporter 2015-2016 i ämnet bebyggelse från Västergötlands museum

- 2015:1 Varnhems klosterkyrka. Varnhems socken, Skara kommun, Västergötland. Tjärning av tak 2004, 2007 och 2014. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:2 Skara domkyrka. Skara kommun, Västergötland. Renovering av tornens tak m.m. 2012. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:3 Hyringa fornstuga. Prästtorp 1:13, Hyringa socken, Grästorps kommun, Västergötland. Renovering efter svampangrepp 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:4 Villa Idun. Hjo Norr 5:6, Hjo stad och kommun, Västergötland. Renovering av balkonger m.m. 2014-2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:5 Villa Götha och Societetshuset. Del av Hjo Norr 3:59, Hjo socken och kommun, Västergötland. Renovering etapp 3, 2014-2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:6 Råbäcks mekaniska stenhuggeri. Råbäck 1:3, Medelplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering av fönster, etapp 1. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:7 Varnhems klosterkyrka. Varnhems socken, Skara kommun, Västergötland. Renovering 2010-2011. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:8 Bankastugan. Hornborga 14:2, Hornborga socken, Falköpings kommun, Västergötland. Renovering av vägg och tak 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:9 Bengtssonska magasinet. Kv. Örnen 3, Vara socken och kommun, Västergötland. Lastbrygga och ramp 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport
- 2016:1 Västra Gerums kyrka. Västra Gerums socken, Skara kommun, Västergötland. Utvändig renovering 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:2 Sveneby. Sveneby 1:4, Sveneby socken, Töreboda kommun, Västergötland. Renovering av terrass 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:3 Almnäs, huvudbyggnaden. Almnäs 1:1, Norra Fågelås socken, Hjo kommun, Västergötland. Renovering av tak och fönster 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:4 Arkivet, Skara veterinärinrättning. Kv. Skytten 1, Skara stad och kommun, Västergötland. Utvändig renovering 2014-2016. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:5 Råbäcks mekaniska stenhuggeri. Råbäck 1:3, Medelplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering av fönster 2014-2016. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:6 Helénstugan. Kv. Bryggaren 10, Skövde stad och kommun, Västergötland. Renovering av tak och fasader 2015-2016. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:7 Logen Vulcan. Kv. Tallen 5, Tidaholms stad och kommun, Västergötland. Renovering av fönster 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:8 Våmbs kyrka. Våmbs socken, Skövde kommun, Västergötland. Byte av takspån 2000. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.